

Megjelenik minden csütörtökön. — Előfizetési ár: egész évre 4 frt, fél évre 2 frt, negyed évre 1 frt. — Hirdetések ára: 4 hasábos petit sor 8 kr. Az előfizetési pénzeket a Szent-István-Társulat igazgatóságához, a kéziratokat a lapszerkesztőségéhez (IV. Lövész utca 13. sz.) kérjük küldeni.

Budapest, 1881.

24. szám.

Junius 16.

ID. GRÓF KÁROLYI ISTVÁN.

Született 1797. november 18. Meghalt 1881. június 12.

Nagy halottja van a nemzetnek: id. gróf Károlyi István ravatalánál állunk.

Legnemesebb és legvallásosabb szívű magyar főuraink egyike, a hazai tudományosság és irodalom jeles maecenása elköltözött.

Sokan siratják a nagy hazafi és nagy jótevő, nemes emberbarát kimultát: de a mi gyászunk sokkal mélyebb, a mi fájdalomunk és veszteségünk sokkal nagyobb, mert Szent-István-Társulatunk egyik statorát és legelső jeles elnökét vesztette el benne.

Az Isten különös kegyelméből számára kiszabott magas kor, melyet megért, fáradhatlan, nemes munkálkodásának egész láncolatát tünteti elénk. Kora ifjúságától élete alkonyáig kifogyhatatlan volt a jótettekben.

Nem lehet feladatunk itt a megboldogult érdemeit felsorolni, melyekkel a társadalmat maga iránt lekötelezte: csupán ama főbb momentumokra szorítkozhatunk, melyekkel nagy neve társulatunk és tudományos intézeteink történetéhez fűződik.

A vallásosságáról és hazafias érzületéről egyaránt példásnak ismert gróf élénk részt vett társulatunk megalapításában. Ő, kiből gróf Széchenyi eszméje kivételére fogékony lelket és buzgó társat birt, jól tudta, miszerint a vallásos és erkölcsös irányu sajtó-termékek olvasón terjesztve, a nemzet minden rendű és rangu gyermekének szellemi fejlődésére hatalmas emeltyüt képeznek. E cél lelkesíté őt is, midőn a Szent-István-Társulatnak — előbb mint a jó és olvasó könyvkiadó-egyesületnek — kezdettől fogva egyik jótevő bajnokává szegődött.

Ritka jeles tulajdonai mindjárt kezdetben a társulat élére, az elnöki méltóságra emelték őt, mely tiszttségében egészen súlyosabb betegsége beköszöntéseig kiváló tapintattal, egyszerűtettel és buzgósággal immár több évtizeden át ténylegesen vett részt. A társulat meg is ünnepelte nagynevű elnöke születésének nyolczvanadik évfordulóját, háláját ohajtván leróni lelkes működéséért, midőn születése napjára arany-, ezüst- és bronz- emlékérmeket veretett s azt tagjai között szétosztotta.

Ugyanekkor a király ő Felsége a fáradhatatlan jeles hazafit személyesen üdvözlé főthi kastélyában és a Szent István-rend nagykeresztjével diszité föl.

A Szent-László-Társulat, a magyar tudományos Akadémia, a gazdasági egyesület, a magyar írók segélyegylete nagy alapítványokat köszönnek e nemeslelkű főurnak. Az Akadémiának 1853 óta igazgató tagja és az írói segélyegyletnek számos éveken át elnöke volt.

Ezen felül kivált az irodalom volt azon szakma, melynek munkásai mindenkor bizalommal fordulhattak hozzája. Ha valamely tudományos vállalat, vagy kiadás forgott szóban: gróf Károlyi István azonnal tudott lelkésülni és áldozni a haza javáért, a tudományok felvirágoztatásáért.

A közgazdaság terén kiváló kedvvel működött; a magyar gazdasági egyesületnek huzamósb időn át elnöke volt, s megajándékozta az »István-telek«-kel. Politikai és közpályán való szereplését följegyezé a történelem. A szabadságharcz idején külön huszárezredet állított, a híres Károlyi huszárezredet! Nem csak maga, de fiai is kardot kötöttek. Ugyanekkor csaknem összes ezüstkészletét, mintegy husz mázsa ezüstöt a haza oltárára tette le.

A harc lezajlása után ő sem menekedhetett meg a börtöntől. 1851-ig volt elzárva, midőn 400,000 frt váltságdíj mellett szabadlábra helyezték. Kiszabadulása után a közügyeknek élt, míg nem 1869-ben visszavonult főthi magányába. Kastélya nagyszerű könyvtára nyújtott neki szórakozást; a szegények gyámolítása, a tudomány és művészetek istápolása örömet. A tanügy emelésére is sok ezret költött. Birtokain a népiskolák mintaszerűek. Felhasználta állását, fel javait a haza boldogítására. Jellemzők a szavak, a melyeket róla báró Eötvös József mondott: »Egy valódi főúr, a legnemessebb szív, tőle tanultam ismerni a gazdagság becsét.«

A mily példás vallásosság jellemzé őt egész életén át: oly példás áhitattal vált meg az élettől is. Halálos ágyán, midőn már csak percek maradtak hátra, így beszélt: »Uram, még több szenvedést adj! többet érdemeltem!« »Non mori, sed pati.« Ez volt sz. Terézia hitelve is, mely a halálos küzdelemben is erősíté.

Az emberi életnek megvan a határa. Ha e földön való öröklételet kiérdemelni lehetne: e példásan vallásos nagy hazafi méltán kiérdemelte volna kitünő tetteivel. Mi keresztény katolikusok, Krisztus, isteni Mesterünk szavaira alapítván egész jövőnket, ha könyezve álljuk is körül a ravatalt, melyen nagy halottunk pihen, nem esünk kétségbe. Hosszu áldásos pályája után megelőzni ment bennünket a jobb hazába, a hol találkozunk. Bárha az ifju nemzedék megértené a nagy példát s követné egész lelkesedésével a vallás és haza hí fiát, ki megmutatta hosszú életével: mint kell egy magyar katolikus főurnak élni, hogy a nemzet áldása kísérje porait sirjába.

Emér.

Napraforgók.*

Weber Beda hátrahagyott dalaiból.

I.

A husvéti pacsirta.

Im itt vagy már a föld alatt,
Nyugodjál jó anyám!
Lehajtott fővel sírodra
Szívemből siratám.

* Mutatványul szerzőnek »A katolikus öntudat« cz. újabb költői műveiből. Szerk.

Itt van a husvét zöld színe
Tarka virággal;
Itt van fájdalom is vele
Mint egy halotti dal.

Ez itt a legvirágosabb
Emlékfűzér, s reá
Aranyat a tavaszi nap
Sugárban hint alá;

Mely mint az én könyvem ragyog
A legszebb ünnepen;
Mi az? hát nem magam vagyok?
A kis pacsirta fenn.

Igen, igen, az ő dala
Zeng a sírkert felett;
Bűbánatom is általa
Vigaszt derűje lett.

II.

Honvágy.

Hadd boruljak térdre itt fenn,
A hegy ormán, hol nincs por, szenny.
Csak a rósa illata;
Tünde fénytől, ragyogástól:
Itt soha sincs éjzaka.

Hol az éghez oly közel van
Minden gyöngyvirág-alkban,
S a nap csaknem szemközött,
Hogy fölolvasszon hálára
A teremtő nagy csodája,
Mely pompába öltözt.

A fenyőfa illatával
Fölfelé vész a madárdal,
Én itt oltárt emelek;
Itt minden hang lelkemre hat,
Szivgerjesztő minden illat,
S párolognak a hegyek.

Hadd boruljak térdre itt, — hol
A nyaj vidáman kolompel
Csendes erdők árnyain;
Oly közel a mennyhez — érzem,
Ott az én hazám egészen,
Oda vannak vágyaim.

A habokban megtört csillag
A folyóra szikrát hullat,
S én a partról nézdelem;
Tulvilági fény a lelkem,
Azt sem tudom örömben
Hogy mi történik velem.

Sántha Mihály.

A visszanyert becsület.

Louis de la Ramé beszélye.

(Vége.)

Csak egy lehetőség volt a menekülésre; de a terv oly kétségbeesett volt, hogy még ezen harcosok is, kik hozzá voltak szokva a folytonos veszélyekhez, a kísérletet vakmerőnek tartották. Parancsnokuk tette a javaslatot; szenvedélyes kérelemmel sürgette keresztül vitelét s a siker zálogául saját életét állította oda. A csapat belegyezett, mert parancsnokának neve a conföderáltak között köztiszteletnek örvendett.

Manassasnál és Chancellorsvillenél különösen kiűntette magát; résztvett Stuartnak minden merész támadásában s a legvakmerőbb határátörések által tűntette ki magát; ellenséges golyózápor közt vágatott végig az ellenség hadvonala előtt, hogy kifürkészsze állását, s azután a golyózáporban oly nyugodtan jött vissza, mintha nyári esőről lovagolt volna egy díszszemlére.

Előttök állott, lováról leszállva, virginiai egyenruhájában. A durva lovakabátot a testhez bőrvő szorítá, melyben kard és egy pár pisztoly volt; széles spanyol sombrero (kalap) tartá árnyékban az arcot; lábát térdén felül nyuló hosszú száru csizma takarta. Hosszu, selyempuha, aranyszőke szakállá egészen mellére nyult. Midőn bajtársainak az egyedül lehetséges, veszedelmes menekülési tervet megfogalmazta, a nyúló s hosszú száru csizmájuk alatt akartak látni kényelmesebb ruhájukat; de ő kérelhetetlen meradt. A mit iadíványozott, keresztül is akarta vinni.

A virginiai lovasok, a hegyi patak morajának segélyével, mely a lödobogást imitálta, ovatosan közvetlenül egész a hidig nyomultak s a kiálló sziklák sötét árnyékában elrejtve maradtak. A teli hold fénye az ellenséges táborra s a lezuhogó, sietergő hullámokra veté ezüst sugarait; a szorulatól pedig a fenyőmondolákkal koronázott gránátok tartották vissza. Borzalmas esend uralkodott. Csak a víz zugását s a hiden tul levő őrszem szabályos léptét lehetett hallani. A körülzártak meg akarták mérészen kísérteni s kétségbeesett tervet, mivel tudták, hogy másnap reggel a halál vár rájuk; midőn azonban parancsnokuk kardját és revolvereit letette s egy kis löporos hordót veté kezébe, azt hitték, hogy örülltel van dolguk. Egy kis része volt a hordó azon löporkészletnek, melyet a megelőző napon a megrohant ellenséges aknászoktól elvettek. A hordócska látása a parancsnoknak egy majdnem elfeledett elbeszélést idézett vissza emlékezetébe, melyet gyermekkorában Soult hadseregének egyik katonájától hallott, s ő ezt a történetet most meg akarta ujitni.

»Az Isten szerelmére, légy ovatos« susogá egy mellette álló lovas, kinek hangja reszketett, midőn beszélt, daczára annak, hogy kipróbált öreg katona volt.

A megszólított mosolygott.

»Jól van, barátom, felele, a kísérlet nem rémít meg engemet. Tudod, hogy egy francia ugyanazt tette. Halálnak vagy levegőbe repülök s ti riadót fogtok hallani, akkor ügyekeztek az ellenség első meglepetésében az utat magatoknak kierőszakolni; ennyiből áll az egész dolog.«

Minden további szó nélkül a földre feküdt, egy kötelet kötött lábára, hogy bajtársainak ez jelül szolgáljon arra nézve, hogy előrehalad; azután a löporos hordócskát egy darab posztóba göngyölte, hogy zajtalanul tova guríthassa. Négykézláb lassan előre mászott, a hordócskát fejével maga előtt tolta s kezeivel igazgatta. A sötétben csakhamar eltűnt bajtársainak szemei elől, csupán a kezökön át sikló kötéll jelzé, hogy előre halad.

Majdnem lehetetlennek látszott, hogy ezt a veszedelmes tervet halálával ne fizesse meg; egyetlen lövés szétszakgatott testtel a levegőbe repítheti; ha egyetlen egy szikra hull a löporos hordócskára, melyet maga előtt gurított, a bekövetkező robbanás szétszakgatja őt apró darabokra. De az ő idegei nyugodtak voltak, szíve nem dobogott sebesebben, midőn a hid mellvédének árnyékában zajtalanul előre mászott, az őrszem lépteit maga felett közvetlenül hallotta s a puskákat látta, melyek azonnal rá fognának irányulni, ha mozdulatainak legkisebb nesze is vagy a holdnak legsekélyebb sugarára jelenlétét az ellenségnek elárulnák. Öt év óta a halálnak majdnem minden nap szemébe nézett; a veszély nem siettethette úterének verését, midőn a fekete, egyetlen talajon előre mászott. A mellvéd alatt egészen a hid központjáig haladt, a löporos hordócskát közvetlenül a torlaszok alá helyezte, födelét levette, s ugyanazon fáradtságos, hosszadalmas módon mászott vissza, míg nem látta ismét a virginiai lovasokhoz a sziklák tövében.

Tanapa, mely mormogás hangzott soraikban! az örömköltést elnyomták. A katonák előléptek, mind-egyik helyette akart menni vagy a veszélyt vele megosztani; de nem bizta senkire, hanem megtette maga háromszor a borzasztó utat, míg céljának kivételre elegendő löport nem helyezett az erődítés alá. Két óra hosszat tartott ezen borzasztó és vakmerő foglalkozás. Utolsó visszatérése alkalmával egy löportekercset göngyöltett teste körül, s még egyszer mászott végig a sötét, ferró éjszakában. Az áthatlan sötétségben sorsa ismeretlen maradt bajtársai előtt; tudták, hogy minden pillanatban egy puskalövés történhetik s a golyó a teste körül göngyöltött halálhozó kígyót átfurhatja, s őt levegőbe repítheti; némán és mozdulatlanul ültek nyergeikben.

Még egy félóra telt el — egész örökkévalóság az aggodalmas várakozásban — végre föltűnt a sötétségben az oly régen vártak alakja.

»Készen van?«

»Készen van.«

A halk, alig hallható suttogás sorról sorra járt. A parancsnok lögyvereit az övébe dugta, görnyedve elvonult, meggyújtott egy hosszú kanóczot s ovatosan a löportekercsre tette, melynek másik vége a hid torlaszai alatt elhelyezett löporos hordókhöz volt erősítve; hirtelen fölpatlant készen tartott lovára s lovasainak élére állott.

Mély esend uralkodott, míg a tűzhernyó a kanóczon végig mászott. Azután hallatszott azon sietergő hang, melyet soha sem feled el, a ki egyszer hallotta, s a bekövetkező robbanás dörgésétől visszhangzottak a sziklafalak. A lángok a csillagos ég felé cikáztak, s

sötétörös fényöket a fekete, rohanó habokra, a darabos sziklákra és göröncsös, magas fényómondolákra, valamint a conföderáltak vad, festői alakjaikra és merész, napbarnított arczaira veték. Holttestek, szétzakgatott tagok, füstölgő fadarabok, szétrepesztett kövek röptültek a levegőbe, mint könnyű falevelek a forgószélben, midőn a torlaszok megrendülve és borzasztó robbanással összeomlottak.

»Támadásra!» vezénylet a virginiai lovasok parancsnoka, s zengő hangja tisztán esengett a pokoli zajban.

Azon ellenállhatlan hevességgel, melylyel a conföderáltak az unio gyalogság szuronyerdővel védett részzeit gyakran szétgrasztották, a hidra rohantak, mely mint előre látható volt a rázkódásnak ellenállott volt. Golyózápor fogadta a merész lovasokat, de egyetlen nyereg sem űrült meg, egyetlen lovas sem sebesült meg súlyosan. Meg nem tört sorban lovagoltak a zavar közepett s utat nyitottak maguknak az ellenségén át. Mig ezek rendezkedhettek, a virginiai lovasok átvágták magukat a táboron s szabad mezőre értek.

3.

»Ördögös csíny volt!» mondá a szövetségi csapatok egyik tábornoka, midőn a nyolezszáz virginiai lovas hőstetteről az ellenség főhadiszállásán beszélgettek.

»Nagyszerű, fényes csíny volt!» felele egy angol vendég, ki az unioesapatok táborába jött, mert annak idején Paget, Vivian és Londonberry barátja, Picton, Machinnon és Arthur Wellesley bajtársa volt. »Pompás csíny! Emlékszem, hogy Bouchard hasonló csínyt vitt ki a táborokból, de az én apám nához sem volt s nem oly nagy tulerő ellen. Ki az az ember, ki az ezredet vezette? Sokat tudok róla, de nem tudom, hogy mondhatnám neki, hogy mi tartok róla, Szent Györgyre! mennyire szerette volna Napier ezt az embert!»

»Ki az az átkozott lázadó, Jed? kérdé a tábornok s csutorája után nyult. Azt hiszem, angol. Tizezer dollárt adnék érte, ha élve vagy halva megkaphatnám.»

»Ismerem az ő vakmerőségét«, felele a tüzérezredes, egy nyugodt, művelt férfi, ki West-Pointban neveltetett.

»Annak nagyon örülök, hogy angol«, mondá az angol vendég, feledve volt bajtársainak politikai állását. »Hogy hívják? Talán ismerem nevét.»

»Alkalmasint ismeri őt. Önnek névrokona. Albert Wintonnak hívják. Rokona önnek, nemde?»

Az angolnak pillanatnyira a vér arczába szökölt, azután sötét árny űlt homlokára s ajkai összezáródtak.

»Nem ismerem«, felele röviden.

»Nem? Különös. Pedig azt hallottam, hogy az őn fia, felele az ezredes.

Az öreg oroszlan büszkén rázta fejét.

»Nem, ezredes ur, nem az én fiam!»

Lord Winton némán űlt székén; a sötét árny még ott volt arczán. Öt év óta semmit sem hallott az elkergetett, kitagadott fiuról; azt hitte, hogy meghalt, és most ilyen hírt hall róla az amerikai táborban! Eltagadta őt, sőt vonakodott nevét is elismerni; mindazáltal — daczára haragjának és keserttségének — örült, hogy Albert még él, a diadal büszke érzete hatotta át kebelét a hadi hőstett felett, mely egy Wintonhoz méltó volt.

Albert mint könnyelmű ember, pénzét festményekre, lovakra és fényüzési ezikkekre pazarolta, szabad idejét mindig Párisban töltötte, szellemileg elposványosodva, a fáradt egykedvűségből soha sem emelkedett ki, mit az öreg lord Winton, a szikrázó szellem, a jelenlegi nemzedék legkárhatosabb elpuhultságának tekintett; ezért lett előtte fia megfoghatlanná s elviselhetlenné. Albert, a nyolezszáz lovas parancsnoka, a merész katona, ki száz éjjeli támadást vezetett, meghódította az öreg oroszlan szívét, ki a Crawford-iskola hevét Wellington erköleseinek szigorú egyszerűségével párosította. »Véréhez mégis hű maradt«, mormogá az öreg, selyem puha ezüst haját hátra simítva, s szikrázó kék szemei nyugtalanul tekintettek a távolba, hol a déliek táboroztak; »vérehez mégis hű maradt!»

Néhány nap mulva csata vívatott a Shenandoah-völgyben.

Longstreet csapatai két ezred lovassággal megtámadták Sheridan hadosztályait, s a küzdelem heves és vad volt. A nap égető sugarai sütöttek a zöld gabnaföldekre s a völgy pompás zöldjére, midőn a déliek példás rendben vonultak támadásra, s bámulatos gyorsasággal megrohanták a szövetséges sereg jobb szárnyát. Borzasztó tűz fogadta a támadókat s a gyilkos golyószóró ágyúk nagy réseket szakítottak a conföderáltak soraiban; ezek azonban újra és újra sorakoztak — s a rend egy pillanatra sem ingott meg közöttök. A csata esakhamar általánossá lett s a löporfűst sűrű felhőkbe burkolta a harczókat. Ember ember ellen harczott egyes helyeken meztelen fegyverrel: ritka eset napjainkban, midőn a tüzérség és a gyalogság hátuboltó fegyverei kezdik meg, dontik és veszik be a csatát.

Longstreet helyén két ezred virginiai lovasok állott, s nyugtalanul várta a parancsot a támadásra. Élén Albert Winton állott; nem sejté, hogy jobbra egy dombon atyja néhány ellenséges tábornokkal nézte a Shenandoah-völgyben folyó csata menetét. Albert keveset változott. Tekintete határozottabb és komolyabb lett, de még mindig meg volt régi hanyag magatartása, a részvétlen előkelőség, mely jellemének fővonásait képezte. Az elmúlt öt év alatt európai barátjai semmit sem hallottak róla; ő minden kötelet kettészakított, mely őt előbbi életéhez fűzte s csupán zsoldjából élt. Szomjúság és éhség, hőség és hideg, a szakadatlan veszélyek öt év alatt megviselték testét; a lemondás, önmegtartás ideje volt ez s Albert Winton jobb emberré alakította magát át.

Egy segéd vágatott most feléje.

»A tábornok azt parancsolja, hogy támadjon ezredes ur. Kötelességévé teszi, hogy törje át az ellenség négyyszögét a baloldalon.»

Albert Winton csapata felé fordult s nyugodtan s világosan parancsot adott a támadásra. A két század a dombnak vágatott, az emberfal előre szegzett szuronyai és fegyverei ellen. A lovasok a legsebbez rendben rohantak végig a sikságon. Féluton borzasztó tüzápor fogadta. A lovakon a nyergek fele félig üresen maradt, a gazdátlan lovak megrémülve, tajtékozva s véresen törtek ki a sorokból; a lovassor át volt törve, a virginiai katonák ingadoztak, de nem riadtak vissza. Egyike volt ez azon válságos pillanatoknak, melyekben a habo-

zás romlást okoz. Albert látta a veszélyt; lelkesítette katonáit a támadásra s megsarkantyuzta lovát. Egy golyó leszakította fejéről sembreróját. Az ellenséges arcél előtt lovát ugrásra kényszerítette, mintha egy kerítést akarna átugratni, s egyszerre a szuronykerítésen belül volt. Vad harszó lármaival, mely a lövések tompa ropogását felülmulda, lovasai ember ember után követték, áttörték az ellenség sűrű tömegét s mint kaszálok a fűvet, úgy kaszálták lovaikról az ellenséges gyalogságot. Longstreet parancsa végre volt hajtva: a négyszög szét volt ugrasztva.

De a győzelem drágán volt megvásárolva. Midőn Winton ezredes lova az ellenséges szuronyok által földőve lerogyott, számos fenyvereső irányult a confederaltak parancsnokára; a lövések ropogtak — Albert nyergéből a földre esett. Testén át rohantak a virginiai lovasok.

Jobboldalon egy dombról nézte atyja távesővön a küzdelmet; szemeit alig forditotta el a virginiai lovaságról, melynél tudomása szerint fia parancsnok volt. Salamanca, Quatre-Bras stb. jutottak eszébe: ifjkorának heve égett ereiben az osztály lódobogásának hallatára, taporzékolt mint a katonaló a harc kezdetekor, midőn lábai alatt a fehér füst gomolygott, s az ágyuk dörgése a völgyben visszhangzott. Távesőve segedelmével látta, hogyan adtak parancsot a csapatoknak; látta előnyomulásukat a reggeli napfényben, s a halálos tüzkigyót, mely ellenök cikázott; látta a lovasokat elesni és ingadozni, s az öreg katona jól tudta, hogy ez a páni félelem és zavar veszélyes pillanata. Ekkor vágatott az ezredes előre, s beugrott lovával a balszéki szuronykerítés közepébe. Winton lord szemébe fordította: mint a miné a jó kő látna állott s a nap a parancsnok fedetlen fejét teljesen megvilágítja, rá ismert a szép vonásokra, melyeket az éghajlat nem rútíthatott el. Szemlélte a férfit, kit kitagadott; látta őt elesni, s a csupán pisztolylyal felfegyverzett öreg lord megsarkantyuzta lovát, a dombról lefelé, az elesettek testein keresztül, és a vérpocsolyákon át az átközet sűrűjébe röpült.

Albert megdőglött lován egyik térdére hanyatlott. Jobb karját egy golyó szétzúzta, egy golyó pedig baljába furódott. Azt hitte, hogy már ütött utolsó órája. Lovasai, mint hullámesapás a vízbeülő teje felett, ő felette rohantak előre; de a lovak patái nem zúzták őt szét. Még ott térdelt. Szemei a vérvesztés folytán elsötétültek; a kardot balkezébe ragadta, de nagyon gyöngye volt arra, hogy hatalmas vágásra emelhesse. E pillanatban érkezett a mézszárláshoz az öreg Lion. Lovával a küzdők közé vágatott, a keresztűzben golyó nem érte, — akatonát, ki fegyverét Albert fejének irányozta, pisztolyával leterítette, elalélt fiát nagy erőmegfeszítéssel nyergébe emelte, s jobb kezével erősen tartotta. E pillanatban a négyszög szét volt ugrasztva, s az apa minden baj nélkül elvitte fiát a harcstérről.

»Ha haldokolva feküdnél lábaimnál« — az atyának e szavak, melyeket öt évvel ezelőtt szenvedélyes haragjában mondott, eszébe jutottak, midőn Albert most kiterítve előtte feküdt a földön. Fiának szemei lecsukódtak; arca sötétkék volt, s könnyű, fehér hab volt ajkain. Későn mentette őt meg? Késő volt a bánat?

Mélyen schajtvá Albert egy gyöngye mozdulatot tett, s balközét mellére tette. Atyja reá hajlott. Reszkető hangon kérdé tőle: »Albert, nem ismeresz engemet?«

A sebesült fölnyitá szemeit s álmódzó tekintettel nézett maga körül; nem tudta sem azt, hogy mi történt, sem azt, hogy hol van; de az örömmek és ráismerésnek gyöngye sugara látszott szemeiben tükröződni, — mo-solygott.

»Örülök — mielőtt meghalnék! Vájunk el most — mint barátok. Azt fogják neked mondani, hogy becsü-letemet — visszanyertem!«

Lassan és megerőltetéssel beszélt; atyja gyöngyeden szorítá meg kezét. Szemei lecsukódtak, feje hátra hanyatlott, s mély sohaj tört fel kebeléből.

S az ősz atya forró könyveket hullatott.

* * *

Három hónap mult el azóta. Lady Ida Deloraine az üvegház növényei között ült s Northamtonshire napos rétjein és zöld erdein legeltette tekintetét. Búske nevé s főrangú kérék környezték az utolsó öt év alatt; hasztalanul fáradoztak! Ida komolyabb lett; de szépsége még ragyogóbban kifejlődött. Gyöngye pir ült arcán, egy száraz kamélia volt kezében s Albert szemei szeretei telve függtek kipirult tekintetén.

Albert hozzája hajolt s e szavakat susogta: »E virág éjjel nappal szívemnél feküdt s a mióta elhagytalak, nem tettem semmit, a mi emlékedet megsérthette volna. Megkísérlettem jobb, tisztább életet élni. Ugyekentem becsületedet megmenteni. Mindent megtettem, hogy multam gyábját eltávolíttam. Hozzád méltón akasztott meghalni, de most — istennek hála — an, Ida, ha tudnád, mennyire szeretlek s hogy csak e szeretet mentett meg.«

Ida reá emelte könyekkel telt szemeit s Albert most már tudta, hogy a mult feledve van.

Fordította: L—cz A.

TÁRCSA.

Id. gróf KÁROLYI ISTVÁN.

Idősb gróf Károlyi István, a szent István-rend nagykeresztese, val. b. t. tanácsos, cs. kir. kamarás, Erdőd, Béltek, Ecsed és Radvány várainak örökös kapitánya, a Krisztus-rend vitéze, a Szent-István-Társulat és a Szent-László-Társulat elnöke, a magyar irói segélyegylet alapítója és elnöke, a magyar tud. Akadémia igazgató tagja született Bécsben 1797. november 18-ikán. Legidősb fia volt az ország egyik leggazdagabb mágnásának, gróf Károlyi Józsefnek, testvérbátyja Lajos és György grófoknak. Iskoláit a piaristák pesti főgymnasiumában, s az egyetemen végzé és itt kitünt már a későbbi nemes tettekben oly példásan ritka four ugy jeles tehetségei, mint jó szive által; mert míg maga első volt az osztálysorozatban, addig költő pénzét nem fecsérle el haszontalanságokra, hanem szegény sorsu tanulók felségelésére fordítá.

Tanulmányai bevégezte után, a magyar főurnál akkor divó szokás szerént, a hadseregbe lépett s mint huszárkapitány és katonai attaché párisi nagykövetségünknel állott alkalmazásban. A gazdag és fiatal mágnás Franciaországban s Páris legelőkelőbb köreiben csakhamar magára vonta a közfigyelmet. A gróf, ki fejedelmi háztartást vitt, s szenvedélyes lovas, vadász és kitűnő lövő volt, szívesen látott vendége volt a királynak, X-ik Károlynak is.

1819-ben nőül vette Dillon GeorGINÁT, Polignac herceg francia miniszterelnöknek gazdag sógornőjét s ezáltal francia nagybirtokossá lett. Szintén Párisban kötött bensőbb ismeretséget Schwarzenberg herceggel, a későbbi osztrák miniszterelnökkel, ki a szabadságharc leveretésekor felretett minden ifjúkori emléket s a bebörtönzött grófnak egyik legelkeseredettebb üldözője lett.

Külföldön való hosszú tartózkodása sem feledteté el vele hazája iránti kötelmeit. Míg Párisban és Rómában lakott, állandóan fentartotta érintkezését a hazai körökkel s a gróf Széchenyi által megindított társadalmi és politikai reform eszméi ügybuzgó barátja találtak benne. Tetemes összeget adományozott a magy. tud. társaságnak és a nemzeti köznevelésnek. Hazájába visszatérve, a magy. gazdasági egyesületek első elnöke volt, s mint ilyen, adományozta az egyesületnek az István-telket. A lötenyészés emelésére az 1000 forintot meghaladó »Károlyi-díjat« alapította. Hires menyet nyert engedte az a földművesek lovainak nemesítésére. A háberiség eltörlésének előmozdítására 1843-ban felszabadította terjedelmű birtokain összes jobbágysait.

1848-ban Pest megye nádori helytartója volt. Midőn kötött a szabadságharc, ezüstjének nagyobb részét, majdnem husz mázsát tett le a haza oltására, s a haza védelmére magy. harcra szállt két fiával: Edével s a még alig 10 éves Sándorral, hasonlóra buzdította minden tegyverfogható tisztjét s eselojét. Egy egész huszárezredet állított és szerelt föl saját költségen, mely az ő nevet viselte.

A szabadságharc leveretése után gróf Károlyi Istvánt elfogták s gróf Batthyányi Lajosnal az Újpeletben bebörtönözték. Hogy a haláltól megmenekült, csak nagy befolyásnak köszönhetette. Hosszabb börtönbüntetésre ítélték, melyből 1851-ben 400,000 forint vátságdíj mellett sikerült megszabadulnia.

Következtek a nehéz, gyászos évek. Az általános hajótörésből menekültek közül csak kevesen ocsúdtak föl köz- és magánvesztéseik feletti fájdalomukból. Még kevesebben bízták a nemzet jövőjében s gondoltak a békés visszaszerzés munkájára. Gróf Károlyi István ezen kevesek közé tartozott. Sokat vesztett, de nem vesztette el hitét a jövő iránt. A börtönből kiszabadulva a csendes tevékenység áldásos munkájához fogott. Legelőször is a forradalom áldozatainak fölkarolásán kezdte, a társadalmi tevékenység ezerszeresen elágazott terén folytatta működését templomok és iskolák segélyezésével, irodalom és művészet fölkarolásával, anyagi érdekeink ápolásával. Százazrekre rugnak azon összegek, melyeket csak ezen évek alatt közművelődési és jótékonsági célokra, a főthi templomra és népiskolára, nagyszerű könyvtárra, az ő költségen megjelent magyar irodalmi munkákra áldozott. A Szent-István-Társulatnak, az irói segélyegyletnek nem csak elnöke volt, de miudkettőnek felvirágoztatására anyagi áldozatokkal is hozzájárult.

Bizonyára számosan vannak, kik jótékonságát élvezték, de sehol sincsenek annyian mint Főthon és környékén. Itt az egész népnek atyja volt, s nem esoda, ha az ottani nép ajkán igen sok adoma kering a nagylelkű grófról, ki jótéteményeit többnyire egy-egy jó tréfa burkába szerette gyengéden rejteni.

Végre a mit remélt: megérte. Látta derengni 1861-ben az alkotmányos korszak hajnalát, ott volt fényes díszruhájában a király koronázásán, sőt a második honvédség felállítását is megérte, és ennek gyakorlatai alkalmával a legelső magyar ember őt is megtisztelte látogatásával. 1869-ben azonban visszavonult a közpályától; lemondott Pest megye főispánságáról. 1875-ben a főrendiház megalakulásakor ő vezette, mint korelnök, tanácskozásait.

Napjait az utóbbi időkben leginkább főthi kastélyában töltötte. Rendesen nagyszerű könyvtárában olvasgatott. A politikát és a napi eseményeket óber figyelemmel kísérte s a hol csak áldozatkészségre volt szükség, ott ő soha sem maradt hátra.

Főthi kastélyában történt, midőn születésének nyolcvanadik évfordulója alkalmából a testületek és egyletek üdvözítő küldöttségei tisztelegtek nála, kifejezni szereneseikívánataikat, a király ő Felsége a felséges királyné és a trónörökös társaságban legmagasb látogatásukkal megtisztelték s ő Felsége a küldöttségek jelenlétében sajátkezűleg tüzte az ősz hazafi keblére a szent István-rend nagykeresztjét.

Az utolsó években erői láthatólag hanyatlani kezdtek. A legutolsó években Pestben nem is járt, holott az előtt a téli időzínket rendszeren budapesti palotájában szokta volt tölteni. Az év elején a tüdő és asztma tünetei kezdtek mutatkozni, melyek az utolsó hetekben aggasztó jelenséget ölöltek.

Főthi, Károlyi István halálának hírére a főthi kastélyban szentsegeket ölvéve mindenkitől elment, s a halálát megáldotta. Rövid közlelem után, miközben többet nem tudhatott, a főthi kastélyban, t. é. 12-iken reggeli 3 óra 40 perckor elhunyt az Újpeletben.

Első házasságából gyermekei megelöltek ő a halálban. Második neje Eszterházy Franciska grófné volt. Ezen házasságból származik még két élő gyermeke Sándor gróf és Geraldina grófné (gróf Palffy Pál özvegye). Huszonhárom évi özvegyiség után házasságra lépett harmadik nejevel báró Orczy Máriával.

Halt tetemei február 15-iken a főthi családi sírköveben teteltek örök nyugalomra.

RÖVID HIREK.

* **Ő Felségeik részvét-sürgönyei** gróf Károlyi István özvegyéhez. A F. L.-ban olvassuk: Gróf Károlyi István elhunyt után a legelső táviratot, mely a melyen suttogott, meggyéhez érkezett, ő Felsége a király küldte, mely következőleg hangzik: »Ama pótelhatlan veszteség alkalmából, mely nagyméltóságodat boldog emlékü férjének gyászos elhunytá által érte, fogadj magam és a királyné benső és őszinte részvétetek nyilvánítását. Ferencz József.« E sürgönyt vasarnap délelőtt 11 óra 35 perckor adták föl Bécsben. Ugyanazon órában még két távirat érkezett az udvartól az özvegyhez. Az egyik ez: »Ő Felsége a király megbízott, hogy neked és családodnak legmagasabb részvétét fejezzem ki, férjed elhunytá alkalmából. A boldogult mindenkinek tiszteletét kivirta érdemei és nemes jelleme által. Ő Felsége átérzi fájdalmadat a szenvedett csapás miatt, mely téged ért s legkegyesebben osztózik abban. Orczy Béla.« A másik pedig így hangzik: »Ő Felsége a királyné értesítve fájdalmas veszteségedről, általam hitosít benső részvétéről. Fesztyetich Mária.« A király személyes sürgönye magyar, a másik kettő német nyelven van szerkesztve.

* **Legfelsőbb adományok.** A király ő Felsége több budapesti szükölködő részére 1000 frtnyi segélyösszeget, a nádány-

teleki g. kath. templomtorony helyreállítására 100 frtot, a csanádosi g. kath. templom harangjainak beszerzésére 50 frtot, a szerencsi és czigelkai g. kath. hitközségnek iskoláépítési költségekre egyenkint 100 frtot, végre az ágostai hitv. evang. egyetemes gyámintőzetnek, emberbaráti és üdvös működése elismerésül 1000 f tyui segélyt adományozott magánpénztárából.

* **A Szent-István-Társulat** választmánya id. gr. Károlyi István halála alkalmából f. hó 14-ikén délutáni 4 órakor Tárkányi Béla apát-kanonok s társulati alelnök ur elnöklete alatt rendkívüli gyűlést tartott. Alelnök ur mély meghatottsággal tolmácsolta azon nagy fájdalmat és gyászt, mely gróf Károlyi István halála folytán a hazát s különösen a Szent-István-Társulatot ért, melynek az elhunyt gróf nagylelkű statora, lángbuzgalmu legelső elnöke s egyik bőkezű alapítója volt. A fájdalom e nagy veszteség felett ezrek és ezrek szívét sebzí, s a Szent-István-Társulat választmánya s tagjai annál mélyebben érzik annak sújtó hatását, mert a nagy elhunyt, miután élemedett koránál fogva legtöbb hivataláról lemondott, a Szent-István-Társulati elnökséget fogytig megartotta, s ügyei iránt még azután is, midőn ülésein többé személyesen meg nem jelenhetett, a legforróbb érdeklődéssel viseltetett. A választmány a mély fájdalom hasonló érzelmétől áthatva alelnök ur indítványára elhatározta: hogy a társulat felelőtlen elnöke feletti fájdalmának jegyzőkönyvében kifejezést ad; a választmány a társulat elnöke elhatalmazással felkérte a választmány által képviselteti magát; az elnökség felkérte, hogy a társulat nevében az özevgy grófné o excellentiájához részvétíratot intézzen. Az elhunyt gróf-elnök iránti kegyeletének kifejezésére a társulat emlékművet fog később tartani, melynek módozatai s megtartása iránt a szükséges intézkedések eszközzésére az elnökség kérétté föl.

* **Az egyházi festészeti bizottság**, melynek elnöke tudvalevőleg Ipolyi Arnold beszercebányai püspök ur ő excija, pályázatot hirdet az »Szent Háromság-ot ábrázoló oltárkép-színvázlatokra. A pályaművek f. évi október 15-ikeig Keleti Gusztávhoz (sugárut 83) küldendők be. Csak műbecsvel bírő kapja meg a pályadíjat, mely 200 forin. Megrendelik egyszersmind olajban festésre (52 centiméter magas és 26 cm. széles képek) a csákovai kath. új templom számára. A bizottság egyszersmind 500, 300, és 200 forint jutalomdíjakat hirdet beülendő bibliai és szenttörténeti tárgyú kéz festményekre, melyek az őszi tárlatra küldendők be. A festmények magától érthetőleg a művészek tulajdonai maradnak.

* **Az egyetem új rectorává** dr. Páthy István, a váltó-és kereskedelmi jog nyilvános rendes tanára választatott meg.

* **Az esztergomi bazilika** számára a főmagasságu bibornok herczeg-prímás hat templomi zászlót készíttetett, melyek a festés és himzés remekművei.

* **Pápai kitüntetés.** XIII. Leo pápa ő Szentsége Mayrhofer József győri kanonok s hunfalvi prépostot pápai praelatussá nevezte ki.

* **Baró Uchatius**, a róla nevezett aczélbronz ágyuk híres föltalálója hetven éves korában pisztolylyal vetett véget életének. — **Czapka Ignác** udv. tanácsos, Bécs város 1848 előtti polgármestere 92 éves korában meghalt. — **Dr. Skoda** bécsi híres orvos tanár f. hó 13-ikán 76 éves korában meghalt.

* **London lakossága**, a legújabb népszámlálás szerént, 3,814,571 lélekből áll, a szaporodás 1871 óta 560,311. — **Vieuxtemps Henrik**, korunk egyik legnagyobb hegedűművésze 61 éves korában meghalt. — **A genfi asztalosmesterek társulata** által a legszebb mennyezetes ágy tervére kitűzött kétszáz frankos díjat

egy magyar iparos, Huszár István nyerte el. — **Wisconsin állam**ban oly szigoruan veszik a vasárnap megszentelését, hogy a legfőbb itélőszék egy előfordult eset alkalmából ítéletileg kimondta, hogy a vasárnapon kiállított okmányok érvénytelenek. — **Stephenson**, a vasut feltalálója, százados születési évfordulóját most ülték meg az angolok. Az ünnepély fényes volt.

IRODALOM.

— Megjelent s beküldetett: a) **„Magyar nyelvbüvarlatok.**“ Török Árpádtól. Ára 30 kr. Simonyi Zsigmondnak Antibarbarusával foglalkozik, s a nyelv történetéből és szelleméből vett példákkal, jönevü magyar írók munkáiból merített idézetekkel mutatja ki az Antibarbarus nyelvbotlásait és hibáit.

b) **Janovszky István eredeti s fordított elbeszélései.** I. füzet. Esztergom, 1881. Nyomatott Buzárovits Gusztávnál. Kis 8-rét. 1—129 lap. Tartalma: »A molnárleány« és »A nagyravágyás következményei« című elbeszélések. Ajánljuk a jóírány olvasmányok barátainak figyelmébe.

c) **„A horebi bálvány.**“ Polemikus értekezés Ch. Beke és Voltaire stb. ellen. Irta dr. Kanyurszky György kalocsai tanár. Budapest, 1881. Nyomatott Kocsi Sándornál. 8-rét 1—85. A könyv a horebi bálványról és annak történetéről szól. A horebi bálványról a szerző a horebi bálványról szóló műveket meg ismerte. A horebi bálványról a szerző a horebi bálványról szóló műveket meg ismerte.

— A **„Jezus élete és tanítása“** című munka megrendelése érdemben köztudomásra hozni kívánom, hogy az példányonkint 25 krajczárért nálam még folyvást kapható. A kik csak egyes példányokat akarnak keresztkötés alatt megrendelni, azok egy példánynál 36 krt, 2 példánynál 66 krt, 3 példánynál pedig 91 krajczárt sziveskedjenek hozzám utalványnyal beküldeni; így a munkát aztán bérmentve és sokkal olcsóbban fogják megkaphatni; mert 1 példányok postai szállítása 10 krajczárba, 2 és 3 példányé pedig 15 krba kerül. (Az 1 krajczár csomagolásra számítatik.) A kik a főnebbi összegeknél kevesebbet utalványoznak, azoknak kénytelen leszek a könyveket ezután is becsomagolva és a kiadási többletet utánvételeztetve megküldeni; mert azt nem tehetjük meg, hogy a 235 lapra terjedő, vastag velinpapírra nyomott és keményen bekötött könyvet, mely nekünk példányonkint 30 krajczárba került, bérmentve küldjük s a postadíjat és csomagolási költségeket is magunk fedezzük. Nagyobb megrendeléseknél a szállítás sokkal olcsóbbá kerül. A könyv bizományba nem adatik. Szombathelyen, 1881. jun. 4-én. Szabó Károly igazgatótanító.

MINDENFÉLE.

Óriási fák. A »Revue horticole« több óriási fáról tesz említést, melyek valamennyien Loiret francia départementben vannak. Egyike a legnevezetesebbeknek a Vrigny-kastély libanoni czedrusa, mely egykor Duhamel természetbúvár tulajdona volt. Ezen czedrus 55 méter magas, átmérője 2.60 méter s körülete 8 méter. Ezen fejedelmi fa mindenesetre a legnagyobb, melyet Franciaországban ismernek. Csupán magva évenkint 2000 frank jövedelmet ad. A Duhamel-czedrus egyik testvére a párisi »Musée d'histoire naturelle«-ben van. 1726-ban Sherard küldte Bernard de Jussieunek (meghalt 1767.) A Loiret département különösen gazdagnak látszik rendkívül nagy fákból. Az említett vriny-i czedruson kívül Chateaufortban van egy 35 méter magas magnolia! Törzse a koronáig 20 méternyi.

